

Bralna kultura med raziskovanjem, prakso in prihodnjim razvojem knjižnic

Sabina Fras Popović in Polona Vilar

Monografija z naslovom *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu* s podnaslovom *Bralna kultura vodi knjižnic ter modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja* vsebinsko in konceptualno dopolnjuje ter nadgrajuje teoretična izhodišča in empirične uvide monografije z naslovom *Bralna kultura v knjižničnem prostoru* (2026), ki ima podnaslov *Razmisleki o poti od knjižničarja pristočnega bralca do knjižničarja profesionalnega bralca*. Tudi v tej monografiji se naslanjamo na ugotovitve, ki izhajajo iz empiričnih podatkov, zbranih v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Bralni vzori: bralne navade strokovnih delavcev v vrtcih, šolah in fakultetah ter splošnih knjižnicah* (Haramija idr., 2025). Če je bila prva monografija z naslovom *Bralna kultura v knjižničnem prostoru* usmerjena v zaris pojmovnega, metodološkega in raziskovalnega okvira, poglobljeno konceptualizacijo profesionalnega branja ter v analizo bralne kulture in bralnih navad strokovnih delavk in delavcev v slovenskem knjižničnem prostoru, se pričujoča monografija osredinja na bralne navade ter bralno kulturo vodstvenih ter vodilnih knjižničnih delavcev in delavk, vse skupaj pa nadgradi z apliciranjem profesionalnega branja v delovno okolje knjižnic in z razvojno perspektivo nadaljnega raziskovanja.

V prvi monografiji smo opredelili ključne pojme (npr. branje, bralna kultura, bralne navade, profesionalno branje). Izmed teh ključnih pojmov tu izpostavljamo opredelitvi dveh, ki sta pomembna tudi v kontekstu pričujoče monografije:

Vodilni delavec knjižnice je tisti knjižničarski strokovnjak, ki ima tudi poslovodske in izvršilne pristojnosti. V slovenskem prostoru so knjižnice različno organizirane glede na pravni status, in sicer od samostojnih do pridruženih ali vključenih v notranjo organizacijsko strukturo javnega zavoda. Vodilnega delavca knjižnice smo opredelili kot posameznika, ki ima pristojnosti in kompetence uresničiti poslanstvo knjižnice, ustvariti ustrezno organizacijsko kulturo, ki spodbuja in krepi usmerjenost knjižnice k bralni kulturi in branju kot osnovni metodi dela v knjižnici.

Vodstveni delavec knjižnice je vodja na različnih nivojih organizacije in nima nujno poslovodske in izvršilne pristojnosti. Tako vodilni kot vodstveni delavec predstavljata zgled strokovne odličnosti (Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, 2019).

V omenjeni prvi monografiji smo predstavili tudi specifične slovenskega knjižničnega sistema ter empirično osvetlili razmerje med čustvenim in vrednotnim vidikom stališča do branja, kot ga opredeljujejo Pečjak idr. (2024). Ugotovitve so pokazale, da je branje v knjižničarskem poklicu hkrati osebna vrednota in profesionalna dolžnost, pri čemer se oba vidika nenehno prepletata. Prav to prepletanje pa odpira potrebo po jasnejši konceptualni razmejitvi med prostočasnim in profesionalnim branjem ter po opredelitvi njunih stičnih točk, kar smo v prvi monografiji tudi podrobno obdelali. Skozi primerjalno analizo smo oblikovali jasnejšo razlago in razumevanje pojma profesionalno branje v knjižničarskem kontekstu ter v ospredje postavili vprašanje, kaj profesionalno branje razlikuje od branja kot osebne izbire in kako se ta razlika odraža v vsakodnevni strokovni praksi. Profesionalno branje torej razumemo kot temeljno metodo dela v knjižničarstvu, ki presega količinsko dimenzijo bralnih navad in posega v raven refleksije, odgovornosti in strokovne presoje ter profesionalne identitete knjižničarke ter vodje knjižnice kot bralke. Tudi v tej monografiji, v primerih, ko se sklicujemo na rezultate raziskave, uporabljamo ženski spol.

Raziskovalni usmeritvi, ki je podrobno predstavljena v prvi monografiji – ta se osredotoča na strokovne knjižnične delavce oziroma delavke – torej poudarkom na preverjanju prisotnosti obeh vidikov stališča do branja (čustvenega vidika in vrednotnega vidika, kot utemeljujejo Pečjak idr. (2024) –, sledimo tudi pri interpretaciji podatkov o bralni kulturi in bralnih navadah vodstvenih delavcev oziroma delavk slovenskih knjižnic, ki je predstavljena v prvem in drugem poglavju te monografije. Pri tej populaciji na začetek postavimo izris splošne podobe bralne kulture ter bralnih navad vodstvenih knjižničnih delavcev. Na tem mestu – torej v prvem poglavju – podamo tudi ugotovitve, vezane na specifične oziroma problematiko vodstvenih mest v visokošolskem knjižničnem prostoru. V naslednjem poglavju pa podrobno analiziramo posebnosti vodij, tj. direktoric splošnih knjižnic. Vodstvenih delavcev šolskih knjižnic, torej ravnateljev izobraževalnih zavodov, v kontekstu te monografije nismo raziskovali, kar na ustreznem mestu tudi argumentirano pojasnimo.

Osrednji prispevek monografije, s čimer povezujemo in nadgrajujemo obe publikaciji, pa predstavljata tretje in četrto poglavje, ki sta usmerjeni razvojno. Prvo prinaša *model knjižničarja bralca za profesionalni in strokovni razvoj* v slovenskem knjižničnem prostoru. Model temelji na primerjavi med prostočasnim in profesionalnim branjem ter na elementih razvoja odraslega posameznika v procesu oblikovanja profesionalne identitete. Ne gre za normativni ideal, temveč za integrativni okvir, ki povezuje čustveni in vrednotni vidik branja, osebno motivacijo in strokovno odgovornost, individualne bralne navade in organizacijsko kulturo knjižnice. V kontekstu obeh monografij

gre torej za integralni (celostni) model branja za profesionalni in strokovni namen v slovenskem knjižničnem okolju. Seveda termin model opredeljujemo glede na definicijo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika kot »ustaljeno obliko česa, po kateri se kaj dela, vzorec, oblika« (Model, 2014). Model umeščamo v slovenski normativni in institucionalni kontekst ter ga razumemo in predlagamo kot orodje za krepitev kakovosti knjižnične javne službe.

Naslednje poglavje monografije odpira še drugi vidik razvojne perspektive in predlaga *longitudinalno raziskovanje bralnih navad ter bralne kulture strokovnih delavk in delavcev v knjižnicah*, ki ga tudi konkretizira s predlogom metodologije (vključno z vprašalnikom). Če je monografija z naslovom *Bralna kultura v knjižničnem prostoru* ponudila presečni vpogled v stanje na področju strokovnih knjižničnih delavcev in delavk, ta monografija opozarja na potrebo po sistematičnem spremljanju sprememb skozi čas. Bralne navade niso statične; oblikujejo jih generacijske razlike, tehnološki razvoj, spremembe v organizaciji dela ter širši družbeni in kulturni premiki. Longitudinalni pristop omogoča razumevanje dinamike profesionalnega branja, spremljanje učinkov strokovnih usmeritev in modelov ter vrednotenje vpliva organizacijske kulture na bralne prakse v knjižničnem okolju skozi daljše časovno obdobje.

Zaključek monografije predstavlja poglavje z naslovom Pogled nazaj in naprej, ki na podlagi teoretičnega raziskovanja in različnih empiričnih podatkov prinaša vodila za ustvarjanje organizacijske kulture, ki vzpostavlja, spodbuja in ohranja bralne navade kot temeljno metodo dela strokovnih delavcev v knjižnicah, torej knjižničarjev, za namen uresničevanja mednarodno in nacionalno dogovorjenega in določnega poslanstva knjižnic.

Pričujoča monografija – skupaj s svojo predhodnico – tako predstavlja prehod od analize k sintezi in od sinteze k projekciji prihodnjega razvoja. Če je monografija z naslovom *Bralna kultura v knjižničnem prostoru* odgovarjala na vprašanje, kakšna *je* bralna kultura v slovenskem knjižničnem prostoru, monografija z naslovom *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu* odgovarja na vprašanje, kakšna *naj bo* bralna kultura slovenskem knjižničnem prostoru in kako jo lahko sistematično razvijamo. V ospredju ostaja knjižničarka kot profesionalna bralka – kot posameznica, ki v sebi združuje osebno bralno izkušnjo, strokovno kompetentnost in odgovornost do skupnosti, v kateri deluje.

Literatura

- Bralna kultura v knjižničnem prostoru: razmisleki o poti od knjižničarja pristočasnega bralca do knjižničarja profesionalnega bralca.* (2026). Znanstvena založba Filozofske fakultete UL.
- Haramija, D., Fras Popović, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek, P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>
- Model. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2., dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4495267/model?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=model>
- Pečjak, S., Pirc, T. in Vogrinčič Čepič, A. (2024). Reading motivation profiles in children and adolescents. *Pedagoška obzorja*, 39(2), 84–102. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i2.133>